

Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró

*Sociolinguistic changes in the transition from primary to secondary education:
the RESOL project in Mataró*

Vanessa BRETXA i F. Xavier VILA I MORENO

CUSC (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat
de Barcelona)

Data de recepció: 10 de febrer de 2012

Data d'acceptació: 14 de març de 2012

RESUM

Aquest treball presenta part dels principals resultats del projecte RESOL, el qual pretén analitzar els canvis que experimenta la població preadolescent en les seves pràctiques lingüístiques i culturals durant el pas de l'educació primària a la secundària, a la ciutat de Mataró. El projecte està concebut de manera longitudinal, amb dues etapes de recollida de dades: una primera etapa, en què s'analitza el comportament dels informants en el seu últim any d'ensenyament primari (6è grau), i una segona etapa, un any més tard, amb l'anàlisi dels informants a la fi de 1r de l'educació secundària obligatòria. La base de l'anàlisi és la comparació diacrònica dels indicadors d'usos lingüístics interpersonals (llengua familiar i usos en les xarxes socials), de tries lingüístiques en el consum mediàtic (elecció de llengua en el consum cultural, mediàtic i d'oci) i de les competències declarades en català i castellà. Els resultats mostren que, malgrat considerar que tenen una alta competència en totes dues llengües, les pautes de tria lingüística dels informants estan clarament correlacionades amb la seva llengua inicial. En termes generals, la transició entre aquests dos cursos es veu acompanyada per un retrocés moderat de l'ús del català com a llengua vehicular educativa, un retrocés significatiu del català com a llengua de consum cultural i un retrocés moderat de l'ús del català en comunicacions interpersonals, aquest darrer liderat pels al·loglots.

PARAULES CLAU: demolingüística, adolescència, usos lingüístics.

ABSTRACT

This paper summarises some of the main results of the RESOL project on changes in language practices among preadolescents in Mataró, Catalonia. Data for the project was collected in a longitudinal, two-stage process. The first stage focuses on the behaviour of participants in their last year of primary education (6th grade) and the second stage, a year later, analyses the very same participants' behaviour at the end of their first year of secondary education. The basis of the analysis is a diachronic comparison of several indicators of interpersonal language use, the language choices in media consumption, and the competences declared in Catalan and Spanish. According to the data, whilst these preadolescents consider themselves to be highly competent in both languages, they show remarkably different patterns of language choice that are clearly correlated with their first language. In general terms, the transition between these two grades is accompanied by a moderate decrease in the use of Catalan as language of education, a significant decrease in the use of Catalan as the language of cultural consumption, and a moderate decrease in the use of Catalan in interpersonal communication led by speakers for whom Catalan is not their first language.

KEY WORDS: demolinguistics, adolescence, linguistic uses.

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball presenta part dels resultats del projecte RESOL, el qual pretén analitzar els canvis que experimenta la població preadolescent de diversos territoris de llengua catalana pel que fa a les seves pràctiques lingüístiques i culturals durant el pas de l'educació primària a la secundària. El projecte està concebut de manera longitudinal, amb dues etapes de recollida de dades:

1. Una primera etapa, en què s'analitza el comportament dels informants en el seu últim any d'ensenyament primari (6è grau).
2. Una segona etapa, un any més tard, amb l'anàlisi dels informants a la fi de 1r de l'educació secundària obligatòria.

En aquest article s'identifiquen els canvis sociolingüístics més rellevants durant aquest període en una de les localitats estudiades al projecte RESOL: Mataró (Maresme). La base de l'anàlisi és la comparació diacrònica dels indicadors d'usos lingüístics interpersonals (llengua familiar i usos en les xarxes socials), de tries lingüístiques en el consum mediàtic (elecció de llengua en el consum cultural, mediàtic i d'oci) i de les competències declarades en català i castellà. L'univers d'estudi són els alumnes de Mataró nascuts l'any 1995 que durant el curs escolar 2006-2007 cursaven 6è de primària (11 a 12 anys) i durant el curs escolar 2007-2008 cursaven 1r d'ESO (12 a 13 anys).

2. UNA RELACIÓ COMPLEXA: EL CATALÀ I L'ADOLESCÈNCIA

D'ençà de la seva reintroducció com a llengua oficial i de la seva extensió com a llengua vehicular a l'ensenyament, la llengua catalana ha guanyat posicions, en tant que idioma d'ús institucional en tot el seu domini. Avui dia el català és, a Catalunya, la principal llengua vehicular (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu 2008). Ara bé, a pesar del clar avenç d'aquest idioma en els usos institucionalitzats, s'han intensificat en els darrers anys les veus que assenyalen una creixent fragilitat del català entre les generacions més joves, en bona mesura —però no exclusivament— a causa de les noves immigracions. Opinions com aquestes sovintegen en fòrums de mestres i professors, com va mostrar el 3r Simposi sobre l'Ensenyament del Català a No-catalanoparlants (Fargas [coord.], 2003). També sociòlegs com Salvador Giner i Marina Subirats van assenyalar la reculada del català com a llengua d'identificació en l'Enquesta Metropolitana de Barcelona del 2000 i 2006 (Subirats, 2002, 2010, 2012). L'any 2003, el catedràtic de llengua catalana Joan Solà afirmava que entre les noves generacions s'estaria afeblint l'adhesió a l'idioma, el seu ús espontani, el seu coneixement i fins i tot la seva qualitat. L'acompanyava en el diagnòstic el catedràtic de psicologia Ignasi Vila (2005), i hi coincidien altres veus de prestigiosos acadèmics, com Joan Argenter o Josep Murgades. El retrocés intergeneracional del català en les franges més joves no es corrobora en totes les fonts (vegeu Vila i Sorolla, 2011; Pujolar *et al.*, 2010), però alguns especialistes han arribat a argumentar que el català hauria entrat ja en la fase crítica de la substitució lingüística (Junyent i Unamuno [ed.] 2002).¹ I, de manera gairebé general, aquests i altres autors han apuntat al trànsit entre la infància i la joventut com una etapa especialment perniciosa per a la llengua catalana. El retrocés de la llengua minoritzada en el pas de primària a secundària té referents en altres llengües històricament minoritzades, com el basc, el gal·lès o l'irlandès, però no hi ha fins ara cap recerca que validi empíricament aquesta percepció als països de llengua catalana.

El tema de les normes d'ús en les joves generacions és objecte de recerca de l'equip de sociolingüística educativa del CUSC-UB des de fa dècades. Amb anterioritat, aquest equip havia analitzat els usos lingüístics i les pautes de tria i alternança de llengües als centres educatius catalans tant en l'àmbit de primària (Vila, 1996, 1998; Vila i Vial, 2000; Rosselló, 2003; Galindo, 2006, 2008; Galindo i Vila, 2009) com de secundària (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2008; Bretxa i Perra, 2010), així com en l'educació preescolar (Rosselló, 2010). Tanmateix, fins al projecte RESOL, ni aquest equip ni cap altre no s'havia plantejat la possibilitat d'estudiar el canvi de les normes d'ús al llarg de la vida i, de fet, no hi havia antecedents d'estudi d'aquesta realitat des d'una perspectiva cronològica.

1. «N'hi ha prou a observar el comportament lingüístic dels joves per adonar-se que els 50 anys [per a l'extinció del català] no eren una predicció gens desencaminada, és a dir, que allà on hi ha el trencament és en la franja entre els 20-30 anys segons les zones: i no parlo de competència, parlo de comportament lingüístic.» (Junyent i Unamuno, 2002: 157)

3. EL PROJECTE RESOL

Els objectius del projecte

El projecte que ens ocupa² va prendre forma a finals de l'any 2006 com a resposta a la creixent preocupació, tant entre els especialistes com entre el públic sensibilitzat per la llengua en general, pels efectes lingüístics del pas de primària a secundària. L'equip de recerca es plantejà com a objectiu general analitzar l'evolució dels usos lingüístics, les actituds i els coneixements lingüístics de l'alumnat dels territoris de llengua catalana en el seu pas de primària a secundària.

En passar d'educació primària a secundària es produeixen un seguit de canvis en la vida dels preadolescents que poden arribar a comportar un procés de resocialització que modifiqui substancialment els comportaments lingüístics i no lingüístics d'almenys part dels afectats. D'entrada, durant aquest procés sovint es viu la creació de noves comunitats de pràctiques (d'aprenentatge), i moltes vegades s'experimenta, també, la reconfiguració profunda de les xarxes socials, molt especialment en els casos de canvi de centre educatiu. El projecte RESOL va plantejar-se d'esclarir fins a quin punt aquesta potencial resocialització repercuteix en una modificació significativa de:

1. els usos lingüístics interpersonals (normes d'elecció de llengües, pràctica d'alternança de codis);
2. les pautes de tria de llengües en el consum mediàtic i en els espais de lleure;
3. les varietats utilitzades, especialment en relació amb els fenòmens de contacte de llengües;
4. les competències idiomàtiques en català i en castellà;
5. les representacions lingüístiques, tant en les identifications lingüístiques com en la confiança en les capacitats expressives en L1 i L2.

El projecte de recerca va ser presentat a les convocatòries ordinàries de l'aleshores Ministeri d'Educació i Ciència del Govern espanyol sota el títol «Resocialització i llengües (RESOL): els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües», i va ser avaluat positivament (HUM2006-05860). El projecte adoptà la denominació de RESOL jugant amb el fet que aquest mot servia, allora, com a acròstic de reso(cialització) l(ingüística) i com a expressió de la voluntat de trobar desllorigador a l'interrogant que pretenia resoldre.³

2. Resocialització i llengües: els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües (HUM2006-05860). Equip investigador: F. Xavier Vila (dir.), Llorenç Comajoan, Joan Melià, Vanessa Bretxa, Natxo Sorolla, Eva Gomàriz, Neus Nogué, Marina Álamo, Mireia Galindo, Marta Juanhuix, Antoni Ignasi Alomar i Miquel Àngel Pradilla.

3. Tres anys després, el projecte va rebre de nou el suport del Ministeri sota el títol «Resocialització lingüística en l'educació secundària» (FFI2009-09968). En aquest article ens limitarem a exposar dades del primer trienni de recerca.

El disseny del projecte

Un dels primers reptes metodològics del projecte RESOL era com arribar a copsar adequadament el canvi lingüístic entre les dues etapes esmentades. Per a aquest objectiu es plantejaven dues vies. D'entrada, hi havia la possibilitat d'analitzar simultàniament dues mostres d'informants de cadascuna de les franges d'edat visades, i donar per descomptat que, si es controlaven adequadament les variables altres que l'edat, les diferències que es detectessin entre els dos grups havien d'assignar-se a unes transformacions sociolingüístiques estructurals en la societat catalana. En altres paraules, aquest plantejament havia d'assumir que els informants de més edat assenyalaven el camí que havien de seguir indefectiblement els més joves a mesura que passés el temps.

Malauradament, aquest pressupòsit restava lluny de ser demostrable i no disposava d'antecedents de recerca sòlids que permetessin estintolar-hi la investigació de RESOL. De fet, una part significativa de la recerca sociolingüística contemporània es basa, precisament, en el pressupòsit contrari, conegut com la hipòtesi del temps aparent, la qual parteix de la idea que les diferències entre les varietats vernaculars dels grups d'edat més jove respecte dels de més edat mostren la direcció del canvi lingüístic, ja que els joves acabaran reemplaçant els grans sense modificar la seva varietat (Labov, 1994, 2001).

Atesos aquests inconvenients, l'equip de recerca es va decantar per dur a terme un estudi longitudinal o, segons la terminologia variacionista, en temps real, seguint un plantejament d'estudi panel o estudi rèplica (Turell, 2003). D'acord amb aquesta metodologia, hom va decidir identificar una mostra d'informants que s'anirien seguint durant un període de temps i als quals s'aplicarien les mateixes proves. En conseqüència, el projecte es va dissenyar de manera longitudinal, amb dues onades de treball de camp separades per un any. Una primera onada centrada en informants en el seu últim any d'ensenyament primari (6è grau) i una onada, un any més tard, en la qual s'han analitzat els mateixos informants a la fi de 1r d'educació secundària obligatòria (ESO).

El segon gran repte metodològic que va plantejar-se a l'equip de treball tingué a veure amb el *tipus de dades* que calia recollir-se i les proves que volien aplicar-se. Tal com s'ha exposat, l'anàlisi pretenia acostar-se als quatre vèrtexs del fet lingüístic, és a dir, al sistema de la llengua, els coneixements, els usos i les ideologies i discursos lingüístics (Vila, 2004, 2010), i fer-ho partint d'una visió sistèmica o ecolingüística, és a dir, tenint en compte la totalitat del repertori lingüístic dels nostres informants. Per tal d'aconseguir-ho, hom va adoptar un plantejament multidisciplinari pel que fa a la recollida de dades i, així, l'equip de recerca va dissenyar un qüestionari escrit anònim per tal de recollir dades —òbviament, declarades— sobre coneixements lingüístics, consum cultural i ús del temps, usos lingüístics i aspectes ideològicoaditudinals. A banda del qüestionari, també van recollir-se dades experimentals sobre la competència en català i castellà, així com entrevistes en grup que no s'abor-

Finalment, el tercer gran repte per al disseny d'aquest projecte rau en la definició de l'univers i la tècnica de mostatge. Atesa la necessitat de resseguir amb el màxim de precisió no sols l'evolució de cada individu, sinó l'impacte que en aquesta evolució podia tenir l'entorn immediat i el centre escolar, hom va decantar-se per l'estudi no pas d'informants solts, sinó d'un seguit de localitats senceres, entre les quals hi havia la ciutat de Mataró.

En el moment d'escriure aquestes línies, les dades del projecte RESOL estan en procés d'anàlisi i, pel que fa a la recollida de la tercera onada, fins i tot en procés de recollida. En la resta de l'article ens ocuparem només de les dades demoscòpiques obtingudes a la ciutat de Mataró durant la primera i la segona onada. Per a altres resultats parcials del projecte, vegeu Bretxa (2009), Bretxa, Comajoan i Sorolla (2009) i Comajoan *et al.* (en preparació).

El projecte RESOL a Mataró: la recollida i el tractament de les dades

Igual com a la resta de localitats analitzades en aquest projecte, la recollida de dades demoscòpiques es va realitzar a través d'un qüestionari distribuït a tot l'alumnat de la ciutat del curs seleccionat. La primera onada del treball de camp —la que s'ocupava de 6è de primària— es va iniciar el dia 9 de febrer de 2007, després d'haver concertat les hores de visita a les vint-i-vuit escoles de primària de Mataró, i es va finalitzar el dia 22 de març de 2007. Així doncs, la fase demoscòpica de la primera onada del treball de camp va tenir una durada aproximada d'un mes i mig. La segona fase quantitativa de l'estudi es va iniciar el dia 21 d'abril de 2008, després d'haver concertat les hores de visita a les dinou escoles i instituts de secundària de Mataró, i es va finalitzar el dia 22 de maig de 2008, és a dir, la fase demoscòpica de la segona onada del treball de camp va tenir una durada aproximada d'un mes. En total es van aplegar 1.017 qüestionaris corresponents a informants de 6è de primària durant el curs 2006-2007, i 1.124 qüestionaris que cursaven 1r d'ESO durant el curs acadèmic 2007-2008.

Tots els qüestionaris van ser introduïts en un full de càlcul Excel per tal de poder ser analitzats mitjançant els paquets estadístics SPAW17. D'aquesta manera, es van obtenir dues bases de dades que contenien un nombre molt significatiu d'informants coincidents, però les bases encara no estaven enllaçades entre elles: hom podia veure el canvi dels dos conjunts, però no pas resseguir els canvis que un mateix individu experimentava. Per tal d'aconseguir-ho, calia enllaçar les dades de les dues bases fent que cada registre de 6è quedés connectat amb el que li corresponia l'any següent.

Per raons de privacitat evidents, tots els qüestionaris eren anònims. A l'hora d'enllaçar les dades dels informants de primària i secundària es van utilitzar diverses variables que ens facilitessin la identificació de l'alumne mantenint-ne l'anonimat. Aquestes variables foren: l'escola, el curs acadèmic, el codi de alumne sobre el total de l'univers (exemple: M0043P), la data de naixement, el sexe, la llengua inicial, el nom del germà 1, el nom del germà 2, el nom del germà 3, el nom del germà 4 i el nom del germà 5, el lloc de naixement del pare i de la mare i la professió del pare i de la mare.

Així, finalment, es van aconseguir identificar 888 alumnes que amb total certesa havien format part de l'estudi tant a primària com a secundària. Durant el procés es van perdre 129 alumnes de primària que representen el 12,7 % del total de la població de 6è. Dit d'una altra manera, es van poder seguir en el pas de cicle educatiu el 87,3 % de la població escolar de primària de Mataró. La taxa de pèrdues en els estudis panel experimentals és d'un 20 % dels casos (Alvira, 2004: 67). Així doncs, el percentatge és raonable dins els barems de pèrdues en estudis d'aquestes característiques. Cal tenir present que un percentatge significatiu d'aquestes pèrdues correspon a alumnes que van repetir 6è i que, per tant, no apareixien l'any següent a 1r d'ESO. Igualment, un percentatge important d'alumnat de 1r d'ESO no enllaçat està format per repetidors de 1r, un grup que lògicament no havia estat enquestat a 6è l'any anterior. En termes generals, el grup lingüístic més afectat per la manca d'enllaç va ser el dels alumnes al·loglots, i principalment els procedents del Marroc. Aparentment, en la cultura nord-africana la data de naixement és un element poc important, els infants no celebren l'aniversari i, per aquest motiu, força nens van cometre errors en la seva data de naixement que van fer molt difícil el seu seguiment a secundària.

4. LA REALITAT SOCIOLINGÜÍSTICA I EDUCATIVA DE MATARÓ

Mataró és una de les deu ciutats principals de Catalunya. L'any 2008, Mataró ocupava el vuitè lloc en la llista de les ciutats més grans del Principat amb 119.858 habitants (2008), darrere de Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona, Terrassa, Sabadell, Tarragona i Lleida. La ciutat ha estat una notable receptora d'immigració al llarg del darrer segle, tant espanyola com estrangera, la qual cosa té una traducció sociolingüística clara. Així, segons les dades de l'Enquesta demogràfica de l'any 2007, només un de cada tres mataronins té el català com a llengua primera, mentre que un 56,9 % hi té el castellà i un 12,2 % hi té una altra llengua. El català hi té, doncs, una posició lleugerament més feble que en el conjunt de Catalunya, per bé que a la comarca que l'envolta la situació sigui força més favorable a la llengua pròpia del país (vegeu taula 1).

TAULA 1

Primera llengua parlada 2007 (total població 2 anys i més) segons dades Idescat. Percentatges

	<i>Catalunya</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Maresme</i>	<i>Mataró</i>
<i>Català</i>	32,2	28,7	40,3	28,9
<i>Català i castellà</i>	7,4	12,8	3,8	–
<i>Castellà</i>	50,2	49,3	49,5	56,9
<i>Altres llengües i combinacions</i>	10,2	9,1	6,1	12,2
<i>Total</i>	100	100	100	100

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades Idescat (enquesta demogràfica).

Des del punt de vista de les competències (vegeu taula 2), gairebé tota la població de Mataró entén el català, prop del 70 % és capaç de parlar-lo i llegir-lo, i aproximadament la meitat de la població creu que pot escriure'l. Pel que fa a la cohort adolescent de l'any 2001, el coneixement de les quatre habilitats augmenta considerablement en comparació a la població adulta, és a dir, el 98 % entén el català, el 90 % el parla i llegeix i el 85 % l'escriu sense dificultats. L'impacte del sistema educatiu en aquest sentit és més que evident.

TAULA 2
Coneixement de català 2007 (total població 2 anys i més). Percentatges

	<i>Catalunya</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Maresme</i>	<i>Mataró</i>
<i>Entén</i>	93,8	93,2	94,8	88,8
<i>Parla</i>	75,6	72,9	78,6	70,7
<i>Llegeix</i>	73	70,6	76,5	69,8
<i>Escriu</i>	56,3	56,3	60,8	55,1
<i>No entén</i>	6,2	6,8	5,2	11,2
<i>Total</i>	100	100	100	100

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades Idescat (enquesta demogràfica).

D'acord amb les dades de l'Enquesta demogràfica (vegeu taula 2), Mataró té un coneixement de català inferior a la mitjana de Catalunya en les quatre habilitats, i se situa per sota de la mitjana de Barcelona i de les poblacions de la segona corona de la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB), com Terrassa, Martorell o Vilafranca del Penedès, les quals tenen uns valors més semblants al conjunt de Catalunya. Per contra, Mataró se situa per sobre de les poblacions de la primera corona de la RMB, tal com Badalona o l'Hospitalet de Llobregat, grans receptors de població immigrant dels anys seixanta. D'altra banda, com tantes altres ciutats de l'entorn metropolità, Mataró presenta una forta diversitat interna entre els barris *històrics* del municipi i els nascuts arran de les immigracions, ja que la presència i el coneixement de català són molt més elevats als primers que no pas als segons.

La consciència de la forta diversitat interna, agreujada per la ubicació irregular de les noves immigracions, ha empès les autoritats municipals a adoptar una política escolar activa. Aquesta política es basa en una zonificació de la matriculació dels infants en l'àrea est i oest, i en la redistribució de la població immigrada d'origen estranger. En paraules de la Sindicatura de Greuges de Catalunya: «[...] Olot, Vic o Mataró, són municipis emblemàtics per les polítiques actives de distribució de l'alumnat nouvingut desenvolupades des de fa anys. La menor segregació escolar d'aquests municipis, malgrat l'impacte del fet migratori, constata de nou el marge d'actuació existent per a la política educativa» (Síndic de Greuges de Catalunya, 2008: 80).

5. ELS RESULTATS OBTINGUTS: CARACTERITZACIÓ DEMOGRÀFICA I DEMOLINGÜÍSTICA DELS INFORMANTS

Tal com s'ha comentat a l'apartat metodològic, i d'acord amb el procediment establert, van respondre al qüestionari tots els alumnes de 6è del curs 2006-2007 —llevat dels que no eren a classe el dia de l'aplicació del qüestionari— i, un any després, tot l'alumnat de 1r d'ESO. En aquest sentit, resulta metodològicament inadequat parlar de *mostra*, ja que parlem de pràcticament tota la població escolar. Un cop enllaçades les dades de 6è amb les de 1r, la base de dades de 1.017 alumnes de 6è i 1.141 de 1r va quedar reduïda a una base de 888 alumnes dels quals es tenien dades de 6è i 1r.

La distribució per sexes és molt igualada: el 49,1 % són nois i el 50,9 % són noies. La gran majoria d'aquest alumnat residia al municipi: 92,2 %. Només seixanta-vuit alumnes, que representaven el 7,8 %, provenien d'altres localitats, bàsicament d'Argenton, Sant Andreu de Llavaneres i Sant Vicenç de Montalt, i es concentraven en tres escoles concertades.

Pel que fa a l'origen, la gran majoria dels informants eren nats a Catalunya, concretament un 86,5 % i només set informants eren nats a la resta de l'Estat espanyol (0,8 %). Del 13,5 % restant, un 5,1 % provenia del nord d'Àfrica, concretament del Marroc, i un 5,4 % de països del centre i sud d'Amèrica (l'Argentina, Colòmbia, Cuba, el Paraguai, la República Dominicana, l'Uruguai, Veneçuela, Xile, Bolívia, el Perú, l'Equador, Mèxic i el Brasil). Els països d'on més en provenien eren l'Argentina i l'Equador. Un 0,3 % era originari de països de la Unió Europea, concretament d'Itàlia, França, Romania i Portugal. Un 1,2 % havia nascut a l'Àsia (la Xina, el Paquistán i el Nepal). La resta provenien d'Amèrica del nord, de la resta d'Europa i Àfrica del sud (Gàmbia, el Senegal, Guinea, Kenya), però no arribava a l'1 %. Tot i no haver nascut a Catalunya, la majoria d'aquests preadolescents feia entre cinc i sis anys (segons el curs) que residien a Mataró. El grup més arrelat eren els nascuts al Marroc, amb una mitjana de sis anys i mig, és a dir, pràcticament la meitat de la seva vida. Els alumnes que provenien d'Amèrica del centre o del sud també feia força anys que vivien al país, gairebé cinc anys i mig.

L'origen geogràfic dels progenitors diferia força de l'origen dels informants, ja que només en un 46,1 % dels nens els seus dos progenitors eren nascuts a Catalunya o als territoris de parla catalana. Un 22 % tenien un progenitor nascut a Catalunya i l'altre a la resta de l'Estat espanyol. Per a un 9,8 %, els seus progenitors havien nascut a la resta de l'Estat espanyol. Finalment, un 16,7 % tenia tots dos pares nascuts fora de l'Estat espanyol. També es donaven altres combinacions més minoritàries: un 4,4 % tenia un progenitor nascut a Catalunya i un altre nascut fora de l'Estat espanyol, i un 1,1 % era fill de progenitors nascuts un a la resta de l'Estat espanyol i l'altre procedent d'un altre país.

Pel que fa el nivell d'estudis dels progenitors, cal dir que es tracta de dades declarades pels alumnes, que en molts casos no en tenien un coneixement precís. Un 34,1 % de les mares dels nostres informants havia acabat una carrera universitària, un

43,5 % havia acabat l'escola secundària, un 16,1 % havia acabat l'escola primària i, finalment, un 6,3 % no havia acabat l'escola primària. Pel que fa als pares, un 34,5 % havia acabat una carrera universitària, un 45 % havia acabat l'escola secundària, un 15,6 % havia acabat l'escola primària i un 5 % no havia acabat l'escola primària.

Per tal d'avaluar la situació laboral familiar dels nostres informants, se'ls va preguntar la professió de la mare i del pare. Davant la gran diversitat de respostes, es van categoritzar les dades segons la situació laboral dels pares. Segons les dades declarades dels nostres informants, el 83,6 % de les mares treballava fora de la llar, un 9,3 % estava desocupat i un 6,9 % feia feines de la llar. Pel que fa als pares, un 97,8 % estava ocupat i un 1,3 % desocupat. Cal recordar, en tot cas, que les dades corresponen al període abans de la crisi de finals dels primers 2000.

Ara bé, si ens fixem en la tipologia de centres escolars, és a dir, si els alumnes estudiaven en escoles concertades o públiques, observem que a primària el 46,3 % estudiava a l'escola pública i el 53,7 % a l'escola concertada, i a secundària aquesta distribució encara es fa més evident: el 32,2 % dels alumnes estudiaven en instituts públics i el 60,8 % en escoles concertades. Així doncs, hi ha un 50,2 % dels preadolescents que continuen la secundària al mateix centre on han cursat la primària i un 49,8 % que canvia de centre en el pas d'etapa educativa. Tot i que la meitat dels alumnes van canviar d'escola, no es va produir un canvi de titularitat del centre educatiu: el 92,7 % no va canviar de titularitat de centre; és a dir, si cursaven estudis en centres públics, continuen i si ho feien en centres concertats, també, i només el 7,3 % va canviar de titularitat.

Finalment, pel que fa a la llengua inicial (L1) dels informants —obtinguda a partir de la pregunta: «Quina llengua vas parlar primer a casa quan eres petit/a?», una pregunta utilitzada en nombrosos estudis demolingüístics, com ara l'EULC03 i l'EULP08—, el resultat (vegeu taula 3) deixava en primer lloc els castellanoparlants inicials: 39,6 % dels de 6è de primària i 41,1 % a 1r d'ESO. El segon grup segons llengua inicial era el d'aquells que van començar a parlar en català: un 31,6 % l'any 2007 i un 31,5 % l'any 2008. En tercer lloc hi havia els bilingües inicials català i castellà: 18,3 % i 17,2 %, respectivament, a cada nivell escolar. I, finalment, un 10,4 % a primària i un 10,2 % a secundària deien que havien après a parlar en altres llengües.

TAULA 3
Llengua inicial dels informants a 6è i a 1r

<i>Llengua inicial</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Català</i>	31,6	31,5	-0,1
<i>Català i castellà</i>	18,3	17,2	-1,1
<i>Castellà</i>	39,6	41,1	1,5
<i>Altres llengües i combinacions</i>	10,4	10,2	-0,2
<i>Total</i>	100	100	

Resulta interessant de notar els canvis en relació amb les dades de la població general de la taula 1. D'acord amb les dades de RESOL, el percentatge de castellanoparlants inicials cauria més de quinze punts i el percentatge de parlants d'altres llengües també retrocediria, mentre que el percentatge de catalanoparlants inicials romandria estable amb una lleu tendència al creixement. El grup que creixeria més seria el dels bilingües inicials català-castellà, una categoria inexistent en les dades de la població general.

6. L'EVOLUCIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA ENTRE 6È I 1R

La competència lingüística en català i castellà

Entenem per coneixement o competència d'una llengua la capacitat que hom té de servir-se d'aquest idioma. L'adquisició d'una llengua és el resultat d'un procés social: tant els infants com els adults necessiten relacionar-se amb parlants per a aprendre una llengua determinada. Però en si, el coneixement lingüístic és una realitat eminentment psicològica, cognitiva, de base individual. Per tant, cal distingir acuradament el coneixement —és a dir, saber una llengua— de l'ús —o sia, el fet d'utilitzar-la en un moment determinat (Vila, 2005).

En aquesta recerca ens basem en el coneixement declarat dels alumnes de Mataró, «el qual no deixa de ser una opinió expressada per una persona en relació amb les seves pròpies capacitats lingüístiques en un moment determinat. La formulació exacta de la pregunta, el context de l'entrevista, la valoració social de cadascuna de les llengües en contacte o la pròpia autoestima de l'entrevistat, entre molts altres factors, fan que les dades sobre coneixements declarats sempre s'hagin de contemplar amb cert grau de distanciament crític» (Vila, 2005; Huguet *et al.*, 2011).

Els alumnes de Mataró s'autoavaluaven amb una alta competència tant en català com en castellà, tant a primària com a secundària (vegeu taula 4 i taula 5). Els resultats de castellà eren una mica superiors als de català en totes les habilitats i en tots dos cursos. La mitjana de les puntuacions se situava entre el 8 i el 10 (en una escala on 0 és gens ni mica i 10 perfectament) en les quatre habilitats. En general, els nivells més alts en tots els casos es declaraven en l'habilitat de comprensió oral, seguit per la capacitat de parlar, llegir i escriure

TAULA 4
Competència declarada en català en mitjanes

<i>Competència en català</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Entendre</i>	9,25	9,19	-0,06
<i>Parlar</i>	9,00	8,88	-0,12
<i>Llegir</i>	9,00	8,90	-0,10
<i>Escriure</i>	8,39	8,08	-0,31

TAULA 5
Competència declarada en castellà en mitjanes

<i>Competència en català</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Entendre</i>	9,46	9,35	-0,11
<i>Parlar</i>	9,30	9,18	-0,12
<i>Llegir</i>	9,29	9,19	-0,10
<i>Escriure</i>	8,78	8,46	-0,32

FONT: RESOL 2006-2008.

Tot i que es detecten certes diferències entre les quatre habilitats, la llengua inicial i l'origen geogràfic, per contra, es detecten pocs canvis en el pas de nivell educatiu, limitats a canvis de dècimes o menys. Els informants s'autoavaluaven una mica menys competents en les habilitats de parlar i escriure en totes dues llengües, i en castellà declaraven retrocedir una dècima també en les habilitats receptives. Resulta molt difícil de valorar si aquests retrocessos es deuen a minves reals de competència o més aviat a un major nivell de consciències de les pròpies limitacions. En tot cas, però, totes les mitjanes són prou altes com per dir que l'alumnat analitzat se sentia molt competent en totes dues llengües en les dues edicions del qüestionari.

Les llengües de l'escolarització

Un altre àmbit interessant d'estudiar és què passa dins les aules de les escoles de Mataró. Val a dir que l'estudi parteix de dades declarades, és a dir, de la percepció que tenen els alumnes entorn de la llengua majoritària que ells parlen als professors i que els professors parlen amb ells a classe.

La primera pregunta d'aquest apartat fa referència a la llengua que l'alumne declara parlar majoritàriament amb els professors a classe, sense comptar les classes de català, castellà i anglès. Segons les respostes recollides (vegeu taula 6), el català era la llengua que els alumnes més parlaven amb els professors a classe: un 67,9% a primària i un 59,1% a secundària deia que només o sobretot parlava català amb els professors. L'ús ampli de les dues llengües era també molt significatiu: un 29,2% a 6è i un 36,5% a 1r d'ESO de l'alumnat deia que parlava tant català com castellà amb els professors. En canvi, l'ús únic del castellà era més escàs, amb un 3% i 4,4%, respectivament.

S'observen certes diferències en el pas a secundària, bàsicament un descens de l'ús del català (una diferència de 8,8 punts percentuals) i un increment de l'ús bilingüe, que arriba al 36,5% dels alumnes, a banda d'un petit increment de l'ús monolingüe del castellà, que assoleix un 4,4%. De tota manera, el català seguia essent la llengua majoritària dins l'aula. En la gran majoria de les escoles, el català era la llengua predominant tant de l'alumne, del professor i de les classes, però es veien certes diferències

TAULA 6
Llengua emprada pels informants amb els seus professors. Percentatges

<i>Llengua dels alumnes amb professors</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Només o sobretot en català</i>	67,9	59,1	-8,8
<i>Català i castellà</i>	29,2	36,5	7,3
<i>Només o sobretot en castellà</i>	3	4,4	1,4
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

especialment en l'ús bilingüe vinculat, principalment, a la llengua inicial de l'alumnat, especialment a secundària.

La segona pregunta que feia referència a l'àmbit escolar avaluava la llengua que els professors parlaven als alumnes a classe. En aquest cas, el català torna a ser la llengua majoritària, fins i tot substancialment per sobre de les dades alumnes → professors: un 75,1 % a primària i un 66,5 % a secundària deien que els professors es dirigien a ells en català. Segons un 22,8 % (primària) i un 31,6 % (secundària), el professorat utilitzava tant el català com el castellà. Finalment, només un 2,1 % (2 % a secundària) deia que utilitzava exclusivament el castellà.

TAULA 7
Llengua emprada pels professors amb els informants. Percentatges

<i>Llengua dels professors als alumnes</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Només o sobretot en català</i>	75,1	66,5	-8,6
<i>Català i castellà</i>	22,8	31,6	8,8
<i>Només o sobretot en castellà</i>	2,1	2,0	-0,1
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

Hi ha diferències remarcables entre la llengua que els alumnes parlen amb els professors i la llengua que els professors parlen a classe en el pas de cicle educatiu. En la gran majoria de les escoles, el català era la llengua predominant tant de l'alumne com del professor a les classes, però es detecten certes diferències, especialment en l'ús bilingüe vinculat principalment a la llengua inicial de l'alumnat i especialment a secundària.

En poques paraules, d'acord amb les dades recollides, el català era la llengua vehicular predominant als centres educatius de Mataró, però es trobava lluny de ser l'única llengua de docència, especialment en l'educació secundària. De fet, en el pas a secundària, l'ús escolar del castellà guanyava terreny, no tant de manera isolada, sinó en règim de bilingüisme, fins al punt que a 1r prop d'un terç de l'alumnat deia funcionar activament en les dues llengües.

7. LES TRIES LINGÜÍSTIQUES EN EL CONSUM CULTURAL I DE MITJANS DE COMUNICACIÓ

La televisió és la columna vertebral del consum cultural contemporani. Segons les dades del *Baròmetre de la Comunicació i la Cultura de l'any 2008* (FUNDACC, 2008), la televisió és el mitjà de comunicació amb més capacitat de penetració en la població catalana: un 90,6 % dels catalans consumeix habitualment televisió. Els nostres informants seguien la mateixa dinàmica, ja que durant la setmana hi dedicaven entre una i tres hores al dia, xifra que durant el cap de setmana i a les vacances d'estiu arribava a les més de tres hores diàries en un 53,3 % dels casos, tant a primària com a secundària.

Pel que fa a les tries lingüístiques, el consum televisiu era majoritàriament en castellà tant a primària com, molt especialment, a secundària: 69,0 % i 83,6 %, respectivament. El consum de programes en català decreixia en el pas de primària a secundària de manera important: 11,9 punts percentuals, la qual cosa deixava el consum només en català en tan sols un 10 %. D'altra banda, el consum de televisió en castellà augmentava de 15,5 punts amb el canvi d'etapa educativa.

TAULA 8
Tries lingüístiques en el consum televisiu

<i>Llengua TV</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Només o sobretot en català</i>	22,0	10,0	-11,9
<i>Català i castellà</i>	5,9	2,7	-3,2
<i>Només o sobretot en castellà</i>	69,0	83,6	14,5
<i>Altres llengües i combinacions</i>	2,5	2,5	0,0
<i>No mira TV</i>	0,7	1,2	0,6
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

Segons les dades de RESOL, entre els alumnes de Mataró, durant la setmana, el consum de llibres era inferior a una hora diària, i no augmentava gaire el cap de setmana, tot i que a l'estiu se situava entre una i tres hores al dia. El percentatge de lectors decreixia en el pas a secundària: a primària hi havia un 6,6 % d'alumnes que deien que no llegien mai i a secundària passava a ser el 13,2 %, és a dir, un augment de 6,5 punts percentuals.

Pel que fa a les llengües, el consum de llibres era força igualat, encara que a 1r d'ESO la balança es decantava més pels llibres escrits en castellà. Dels alumnes que cursaven el seu últim any a primària, el 44,7 % llegia llibres en català, el 37,7 % en castellà i la resta en altres llengües. A secundària, en el 33,1 % dels alumnes els tres últims llibres que havien llegit eren en català i en un 45 % eren en castellà.

Segons l'*Enquesta de consum i pràctiques culturals 2006* (ECPC06) (Idescat, 2007), el 95,9 % de la població general són aficionats a l'audició de música; d'aquests,

TAULA 9
Tries lingüístiques en la lectura de llibres

Llengua llibres	6è primària	1r ESO	Diferència
<i>Només o sobretot en català</i>	44,7	33,1	-11,6
<i>Català i castellà</i>	4,7	6,0	1,2
<i>Només o sobretot en castellà</i>	37,7	45,0	7,3
<i>Altres llengües i combinacions</i>	6,2	2,7	-3,5
<i>No llegeixen</i>	6,6	13,2	6,5
<i>Total</i>	44,7	33,1	-11,6

FONT: RESOL 2006-2008.

un 79,5 % hi són afeccionats habituals (cada dia o més d'un cop a la setmana). Els preadolescents estudiats de Mataró eren afeccionats habituals a la música: la majoria escoltava música aproximadament una hora al dia. El consum de música augmentava durant el cap de setmana i les vacances d'estiu, tot i que d'una manera molt poc perceptible. Tal com passa també amb la televisió, els adolescents disposen d'una àmplia oferta musical; aquest fet provoca que la diversitat de grups musicals sigui amplíssima, fins al punt que els informants van esmentar més de 200 grups musicals diferents en tots dos anys.

Des d'un punt de vista lingüístic, el consum musical era radicalment diferent de la resta de pràctiques culturals, ja que la llengua prioritària esmentada era l'anglès, seguida de prop pel castellà. El consum de música en català era molt baix. La preeminència de l'anglès es dispara en arribar a secundària i depassa el 63 %, mentre que el castellà davalla fins a un terç. El català, en canvi, té una presència molt i molt baixa.

Ben entrat el segle XXI ens trobem davant la generació digitalment autòctona, la generació que ha nascut davant les noves tecnologies. La *Generació M*, com alguns autors l'anomenen, són joves nascuts entre 1982 i 1998, que es caracteritzen per

TAULA 10
Tries lingüístiques en l'audició de música

Llengua música	6è primària	1r ESO	Diferència
<i>Només o sobretot en català</i>	1,4	1,2	-0,1
<i>Català i castellà</i>	0,1	0,9	0,8
<i>Només o sobretot en castellà</i>	45,0	30,6	-14,4
<i>Altres llengües (anglès) i combinacions</i>	50,0	63,6	13,6
<i>No escolta música</i>	3,5	3,6	0,1
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

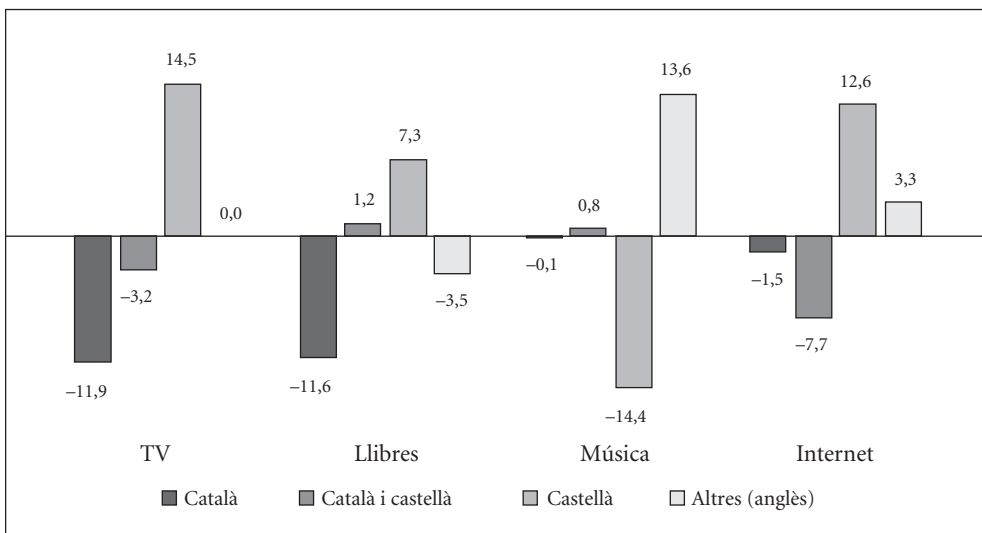
utilitzar moltes «m» en el seu dia a dia: mòbil, multimèdia, multi tasques, multicanal, etc. Internet està totalment integrat en la vida quotidiana dels adolescents, i ja a primària el 88 % l'utilitzava habitualment i a secundària, el 94,7 %. Per als preadolescents de Mataró, el castellà era la llengua predominant en l'ús de pàgines web: prop del 50 % de les pàgines més visitades eren en castellà, més d'un 20 % eren en ambdues llengües i el català era minoritari. La presència del català amb el pas a secundària encara es reduïa més, però, contràriament al que hom podria esperar, la llengua que guanyava terreny amb el pas a secundària no era pas l'anglès, sinó el castellà.

TAULA 11
Llengua de les pàgines web més visitades

Llengua Internet	6è primària	1r ESO	Diferència
Només o sobretot en català	7,1	5,6	-1,5
Català i castellà	21,1	13,4	-7,7
Només o sobretot en castellà	48,3	60,9	12,6
Altres llengües i combinacions	11,5	14,8	3,3
No utilitza Internet	12,0	5,3	-6,8
Total	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

GRÀFIC 1
Evolució de les llengües usades en el consum cultural i mediàtic

FONT: RESOL 2006-2008.

En termes generals, el castellà era la llengua predominant del consum cultural dels adolescents.⁴ En el moment d'analitzar aquests preadolescents, es detectava un buit televisiu important en català, de manera que els infants que seguien la programació infantil del K3 no trobaven el seu espai televisiu en català en el pas a l'adolescència. El consum de música en català era molt minoritari, mentre que el consum de llibres en català era més igualat en les dues llengües, tot i que el català també reculava en el pas a l'adolescència.

Els usos lingüístics interpersonal

Hi ha diferents indicadors per avaluar els usos lingüístics interpersonal. En aquesta recerca es va demanar als informants sobre la xarxa social i que expliquessin els seus usos lingüístics amb les vint persones amb qui més es relacionaven durant la setmana.

Val a dir que en aquesta etapa de la vida la relació entre iguals del mateix sexe és predominant, i així els nois es relacionaven més amb els nois (67,3 % a primària i 69,3 % a secundària) i les noies més amb les noies (66,1 % a primària i 67,8 % a secundària). Pel que fa a la freqüència de relació amb els seus contactes de la xarxa social, observem que més de la meitat dels preadolescents declaraven tenir una relació força intensa tant a primària com a secundària. Un 55,3 % a 6è i un 51,9 % a 1r d'ESO deia que es relacionava molt sovint amb els seus contactes de la xarxa social.

La reflexió sobre la composició de les xarxes socials resulta pertinent per a entendre'n el funcionament lingüístic. Si tenim en compte el tipus de relació, se'ns presenta un escenari on els *iguals*, les relacions horitzontals, eren essencials. La relació entre iguals (amics, companys de classe i cosins) representa el 75,4 % de les relacions esmentades lliurement a 6è de primària, i aquest percentatge puja al 82,5 % de les relacions a secundària. En altres paraules, en el pas de cicle educatiu hi havia un augment

TAULA 12
Freqüència de la relació amb els membres de la pròpia xarxa social

<i>Tipus de relació en la xarxa social (%)</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Pares i germans (família nuclear)</i>	10,5	8,5	-2
<i>Amics, companys de classe i cosins (entre iguals)</i>	75,4	82,5	7,1
<i>Avis i tiets (família extensa)</i>	8,4	4,3	-4,1
<i>Professors i monitors</i>	5,3	4,4	-0,9
<i>Altres</i>	0,3	0,3	0
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

4. Per aprofundir en l'anàlisi d'aquest àmbit, vegeu Bretxa, 2009.

de set punts percentuals. A la família nuclear, entesa com a pares i germans, també se li atorgava un paper important en el dia a dia dels preadolescents mataronins (10,5 % a 6è i 8,5 % a 1r d'ESO). Tot seguit, apareix la família extensa (avis i tiets), on hi ha un descens important de relació en el pas d'etapa educativa (4,1 punts percentuals), i, finalment, apareixia l'entorn més escolar, integrat per professors i monitors, que representava aproximadament un 5 % de mitjana de les relacions esmentades.

Pel que fa a la llengua, els preadolescents de Mataró a 6è, en la seva xarxa social deien usar, de mitjana, el català en un 34,5 % de les seves relacions, i el castellà en un 45,5 %. Enmig de les dues opcions observem que els nostres informants declaraven tenir interaccions bilingües en català i castellà amb un mateix interlocutor en un 16,3 % de les seves relacions. En el pas a secundària, les dades mostren un augment de 4,5 punts del nombre de relacions en castellà i un descens de dos punts percentuals en l'ús de català.

TAULA 13
Llengües usades amb els membres de la pròpia xarxa social. Percentatges

<i>Llengua en la xarxa social (%)</i>	<i>6è primària</i>	<i>1r ESO</i>	<i>Diferència</i>
<i>Només o sobretot en català</i>	34,5	32,5	-2,0
<i>Català i castellà</i>	16,3	14,7	-1,6
<i>Només o sobretot en castellà</i>	45,5	49,6	4,1
<i>Altres llengües</i>	3,7	3,1	-0,5
<i>Total</i>	100	100	

FONT: RESOL 2006-2008.

Observant les dades d'usos lingüístics per grups de llengua inicial (vegeu gràfic 2), s'obtenen dues constatacions: en primer lloc, una polarització dels usos i, en segon lloc, un manteniment moderat de les tries en el pas d'un nivell educatiu a l'altre. D'altra banda, la tria de llengües amb els interlocutors de la xarxa social tendeix a coincidir fortament amb la llengua inicial dels informants, especialment a 6è de primària. En aquest curs:

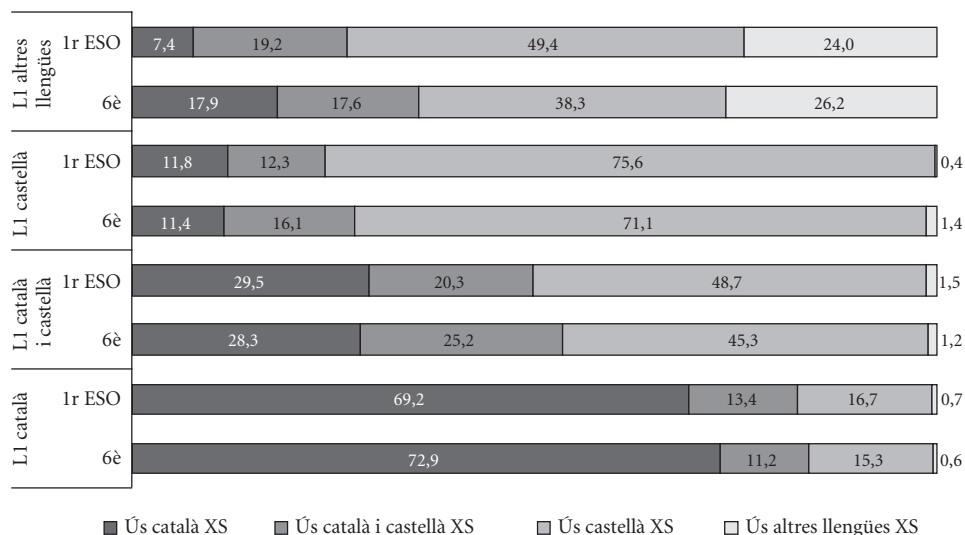
— El col·lectiu catalanoparlant inicial declarava que el 72,9 % de les seves interrelacions era en català, un 11,2 % en català i castellà i un 15,3 % en castellà.

— Els bilingües inicials tenien el castellà com a primera llengua d'interrelació, ja que l'usaven amb un 45,3 % dels interlocutors esmentats a la xarxa social, mentre que usaven el català en prop del 30 % de les seves interaccions i se servien de les dues llengües en un 25 % dels seus contactes.

— Els castellanoparlants inicials mostraven una imatge similar a la dels catalanoparlants però a la inversa: el 71 % de les seves interaccions eren en castellà, entorn al 15 % eren bilingües i un 11 % eren en català.

— Finalment, a 6è de primària, els al·loglots tenien el castellà com a primera llengua de relació amb els iguals, ja que se'n servien en un 38,3 % dels casos; la seva sego-

GRÀFIC 2
*Evolució de les llengües emprades amb els membres de la seva xarxa social (XS)
entre 6è i 1r segons llengua inicial de l'informant. Percentatges*

FONT: RESOL 2006-2008.

na opció lingüística eren altres llengües (i combinacions), que afectava un 26,2% dels contactes. L'ús alternat de català i castellà era present en un 17,6% dels contactes, mentre que l'ús exclusiu del català només es produïa en un 17,9% de les seves relacions.

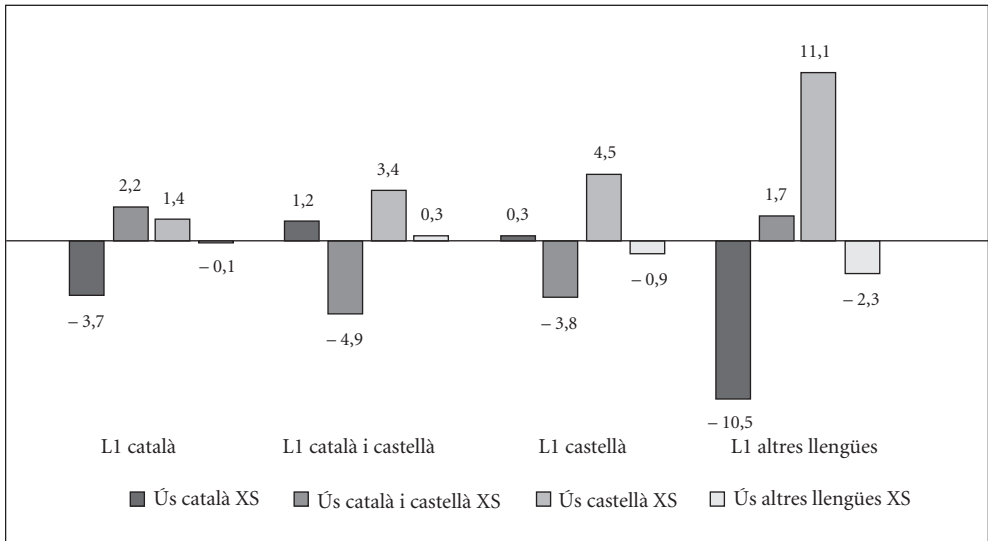
En el pas de 6è de primària a 1r de secundària es detecta una tendència general al manteniment de les tries lingüístiques, tot i que en el marc d'un cert retrocés del català, atribuïble, sobretot, al canvi de comportament dels al·loglots inicials. Tal com mostra el gràfic 3, l'ús exclusiu del català recula una mica —quasi quatre punts— entre els catalanoparlants inicials, creix una mica entre els bilingües inicials, no canvia quasi entre els castellanoparlants, però s'ensorra més de deu punts entre els al·loglots inicials.

En altres paraules, en el pas de primària a secundària es detecta un creixement de l'ús interpersonal del castellà en les xarxes dels alumnes de Mataró i un descens concomitant de l'ús del català i de les llengües altres. El creixement del castellà és molt lleu entre els catalanoparlants, i una mica més perceptible entre bilingües inicials i els castellanoparlants. La caiguda del català i l'augment del castellà és molt marcat entre els al·loglots inicials.

La primera variable clau per explicar el canvi dels usos lingüístics en el grup d'al·loglots és el canvi d'escola en el pas de cicle educatiu. En el conjunt de la població escolar, el canvi de centre educatiu en el pas de primària a secundària té certes repercussions en les tries lingüístiques en la xarxa social; és a dir, en termes generals l'ús del castellà creix més —6,4 punts percentuals— entre els alumnes que canvien de centre

GRÀFIC 3

Creixement o decreixement de les llengües emprades amb els membres de la seva xarxa social (XS) entre 6è i 1r segons llengua inicial de l'informant. Percentatges

FONT: RESOL 2006-2008.

educatiu que no pas entre els que es mantenen al mateix centre, entre els quals només creix 2,2 punts. El grup lingüístic que es veu més afectat per aquest augment és el dels al·loglots inicials, els quals, si canvien de centre en el pas de cycle educatiu, redueixen de 9,3 punts percentuals l'ús de català en les seves xarxes socials i de 5,9 punts l'ús de llengües altres, mentre que augmenta de 13,2 punts l'ús de castellà. En canvi, els que continuen estudis al mateix centre només modifiquen molt lleument els seus comportaments lingüístics (vegeu taula 14).

TAULA 14

Llengües usades amb els membres de la pròpia xarxa social (XS) del grup d'al·loglots inicials segons el canvi o no de centre educatiu. Percentatges

Grup d'al·loglots inicials (%) N = 87		No canvia de centre	Sí que canvia de centre
Ús de català en la XS	6è	21	16,8
	1r	17 (-4)	7,5 (-9,3)
Ús de català i castellà en la XS	6è	17,6	17,6
	1r	20,2 (+2,6)	19,5 (+1,9)
Ús de castellà en la XS	6è	38,2	38,3
	1r	40 (+1,8)	51,5 (+13,2)
Ús d'altres llengües en la XS	6è	23,2	27,4
	1r	22,8 (-0,4)	21,5 (-5,9)

La segona variable a tenir en compte a l'hora d'explicar les diferències dels usos lingüístics en el pas de cicle educatiu en el grup d'al·loglots és el sexe (vegeu taula 15). Les dinàmiques entre nois i noies són diferents. Les noies mostren uns canvis molt més acusats que els nois, i reculen pel que fa a l'ús del català (-13,1) i de les llengües altres (-7,3). En canvi, l'ús del català entre els nois només retrocedeix d'1,5 punts i el de les llengües altres no arriba a un punt (-0,8). Entre les noies, la caiguda del català i les llengües altres beneficia les relacions bilingües (9,1) i el castellà (11,3). Entre els nois, en canvi, les interaccions bilingües també reculen (-4,9) i l'únic que creix són les relacions exclusivament en castellà (7,9), tot i que no tant com en les noies.

TAULA 15
Llengües usades amb els membres de la pròpia xarxa social (XS)
del grup d'al·loglots inicials segons el sexe. Percentatges

Grup d'al·loglots inicials (%) N = 87		Nois	Noies
Ús de català en la XS	6è 1r	10,5 9,0 (-1,5)	24,4 11,3 (-13,1)
Ús de català i castellà en la XS	6è 1r	20,7 15,8 (-4,9)	14,7 23,8 (+9,1)
Ús de castellà en la XS	6è 1r	45,8 53,1 (7,3)	32,2 43,4 (+11,3)
Ús d'altres llengües en la XS	6è 1r	23,0 22,2 (-0,8)	28,7 21,4 (-7,3)

Val a dir que els canvis esmentats entre els al·loglots no semblen guardar una relació especial amb la llengua inicial. En termes generals, tots els grup lingüístics —llengües del Marroc, llengües de l'Àfrica subsahariana, llengües de l'Àsia, llengües d'Europa i altres— segueixen la mateixa pauta; un descens de la presència del català en la xarxa social pròpia i un augment de la presència de relacions en castellà.

8. SÍNTESI I CONCLUSIONS

En aquests moments ja estem en condicions de respondre la pregunta inicial: hi ha canvi en l'ús del català a primària i a secundària? La resposta és que, a Mataró, les dades ens diuen que sí. De fet, hi ha molts canvis i força diferents segons els àmbits, però es pot dir que, en general, hi ha un retrocés del català.

Val a dir que, si més no a partir de les autoavaluacions, el que no sembla canviar són les competències en català i en castellà, totes dues molt altes, encara que la segona es trobi una mica per sobre de la primera. Els canvis es troben no pas en els coneixements, sinó en els usos.

El primer dels contextos estudiats és l'escolar, i aquí les dades són clares: en el pas de primària a secundària, el català continua essent la llengua predominant entre els professors i els alumnes i —una mica menys— viceversa. Ara bé, els usos bilingües, molt significatius a finals de primària, creixen força a secundària.

Una altra esfera en què es registra un canvi significatiu de tries lingüístiques és en el camp del consum cultural i mediàtic: enmig d'una reducció de la lectura de llibres i un augment de l'ús d'Internet, es detecta una disminució del consum cultural en català sobretot en televisió i llibres, i un augment del consum de televisió, llibres i Internet en castellà. En darrer lloc, observem un augment del consum de música en anglès.

Finalment, els usos interpersonals són precisament un dels contextos en què els canvis han resultat ser menors —o, si n'hi ha, es compensen entre ells. En termes generals, els nostres informants han descrit unes xarxes socials amb uns usos lingüístics clarament marcats per les seves llengües inicials. L'únic col·lectiu en què s'observa una caiguda molt significativa del català i un augment del castellà és entre els al·loglots inicials.

Sintetitzant, les dades de Mataró apunten que, en el pas de primària a secundària, mentre que els usos orals i interpersonals dels parlants de català i castellà tendeixen a experimentar pocs canvis, són els que podem denominar *usos més estructurals* —els del centre educatiu, els de l'oferta televisiva, de llibres o Internet— els que experimenten canvis més acusats.

Val a dir que aquests resultats fan referència als canvis, o manca de canvis, en els usos d'una o altra llengua en general en el col·lectiu estudiat. Tal com es mostrarà en un altre article, l'estudi de les trajectòries individuals mostra que molts dels informants modifiquen les seves pautes de comportament. Ara bé, com que la direcció dels canvis és contradictòria, els canvis dels uns acaben neutralitzant, en bona mesura, l'evolució dels altres en l'àmbit general.

Aquests resultats tenen la virtut de mostrar la realitat sociolingüística dels preadolescents des d'una perspectiva diferent de la que sovint se'ls atribueix. En primer lloc, contràriament al que de vegades se'ls imputa, els adolescents catalans no mostren un grau de (des)lleialtat lingüística gaire superior al d'altres grups d'edat: de fet, tot i trobar-se en minoria demogràfica, els preadolescents catalanoparlants inicials deien usar el català majoritàriament en les seves relacions personals. Això sí, no per haver-se bilingüïtzat, els preadolescents castellanoparlants inicials de Mataró han adoptat el català com a llengua interpersonal o de consum, si més no de manera majoritària. I resulta molt preocupant que la feina feta a primària entre els al·loglots es defaci com un bolado en arribar a secundària. És clar que, tenint en compte l'avenç del castellà com a llengua docent en aquest sector, potser no sigui gaire difícil d'explicar.

El que sí que mostren aquestes dades és un conjunt de mancances del sistema cultural català que, si més no en el moment de realitzar-se els treballs de 6è i 1r, resultaven molt acusades. Els resultats mostren la feblesa de l'oferta —si més no, de l'oferta *atractiva*— en el camp de la televisió, la música i Internet en català. Val a dir que darrerament s'han produït innovacions importants en aquest sentit, com l'aparició d'un canal de televisió en català dedicat als joves.⁵ No tenim eines per afirmar que aquestes iniciatives estiguin tenint èxit, tot i que el treball de camp amb els informants ja a 4t sembla insinuar un increment de consum en català. Però probablement el

5. El canal 3XL deixà d'emetre l'1 d'octubre de 2012. (N. de l'e.)

camp per córrer encara és encara molt gran, i aquest sí que és un terreny sobre el qual es pot treballar de manera relativament fàcil.

Sigui com sigui, si cal prendre iniciatives davant d'aquest panorama, se'n poden suggerir algunes. En primer lloc, explorar el grau de col·loquialització del català entre els infants castellanoparlants i al·loglots, i mirar d'incrementar-lo a base de treballar la llengua oral. Per més que mostressin una alta confiança en les seves capacitats en català, les proves de competència experimental no corroboren del tot aquesta seguretat.

En segon lloc, i davant de les deficiències de connexió entre els productes culturals en català i els seus possibles consumidors, cal revisar no sols la qualitat d'aquests productes, sinó també els seus canals de distribució. L'escola té un paper en aquest sentit, ajudant a fer coincidir l'oferta d'aquests productes culturals d'altres àmbits —com Internet i música— igual com fa amb el món del llibre.

Finalment, cal tenir especialment present la pèrdua d'ús del català amb iguals dels al·loglots inicials en el pas a secundària. És en aquest col·lectiu on la feina de promoció del català realitzada durant l'educació primària reula de manera més significativa. És ben possible que aquest retrocés es degui als estereotips racialitzats vigents en el món adult, que associen les aparences no europees amb la impossibilitat de parlar català. És possible que en passar a secundària aquest alumnat d'origen estranger fos rebut en castellà pels seus companys dels seus nous centres, com si pesés sobre ells l'estigma de ser incapaçs de parlar en català. També és possible que a secundària aquest alumnat tingui menys contactes amb els catalanoparlants i els bilingües familiars que no pas a primària. Sigui com sigui, aquesta reducció de freqüència d'ús del català no és un bon senyal per al procés d'integració de les noves immigracions en la societat catalana. Trencar aquesta racialització dels usos lingüístics pot ser una aportació fonamental dels centres de secundària no sols a la recuperació de la llengua, sinó a la construcció d'una societat amb fonaments antiracistes.

9. AGRAÏMENTS

Aquest article ha estat possible gràcies al suport del projecte «Resocialització lingüística a la secundària» (FFI2009-09968) per part del Ministeri de Ciència i Innovació, i a l'ajut del Grup de Recerca Consolidat Grup d'Estudi de la Variació (2009 SGR 521) de la Generalitat de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALVIRA, Francisco (2004). *La encuesta: Una perspectiva general metodològica*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- BRETXA, Vanessa (2009). «El salt a secundària: els preadolescents, consum cultural i llengua». *Zeitschrift für Katalanistik* [Berlín], núm. 22, p. 171-202. Disponible en línia a: <http://www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/22/11_Bretxa.pdf>.

- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; SOROLLA, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [Barcelona: Generalitat de Catalunya]. Disponible en línia a: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm09hivern/docs/bretxa_comajoan_sorolla.pdf>.
- BRETXA, V.; PARERA, M. À. (2010). «*Et dóna la base*. Itineraris biogràfics d'adquisició i ús del català del jovent castellanoparlant de Sabadell i Santa Coloma de Gramanet». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.). *Posar-hi la base: Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Xarxa CRUSCAT. [En premsa]
- COMAJOAN COLOMÉ, Llorenç; BRETXA, Vanessa; SOROLLA VIDAL, Natxo; TENORIO, Xavi; VILA I MORENO, F. Xavier. «Les tries lingüístiques dels infants d'origen al·lòcton en diverses comarques de Catalunya i la Franja». A: VILA I MORENO, F. X. (ed.). *Actes del 18è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona: Barcelona 22 de novembre de 2011*. [En preparació]
- CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2008). *Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya: Avaluació de l'educació secundària obligatòria 2006*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. Disponible en línia a: <<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Home/Consell%20superior%20d%27avalua/Pdf%20i%20altres/Static%20file/Informes11.pdf>>.
- FARGAS I RIERA, Assumpta; PUNTÍ I JUBANY, Teresa (coord.) (2004). *Actes del 3r simposi sobre l'ensenyament del català a no catalanoparlants: Conferències, ponències, comunicacions i conclusions: Vic, 4, 5 i 6 de setembre de 2002*. Vic: Eumo.
- FUNDACC (2008). *El Baròmetre de la Comunicació i la Cultura: Resum 1a onada 2008*. Barcelona: Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura.
- GALINDO, Mireia (2006). *Les llengües a l'hora del pati. Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana. Disponible en línia a: <<http://www.tdx.cat/handle/10803/1681>>.
- (2008). *Les llengües en joc, el joc entre les llengües: L'ús interpersonal del català entre els infants i joves de Catalunya*. Lleida: Pagès.
- GALINDO, Mireia; VILA I MORENO, F. Xavier (2009). «Els factors explicatius dels usos lingüístics informals entre l'alumnat català: llengua inicial, xarxes socials, competència i llengua vehicular d'ensenyament». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* (hivern). Disponible en línia a: <http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm09hivern/galindo_vila1_9.htm>.
- HUGUET, Àngel; LAPRESTA, Cecilio; SANSÓ, Clara; CHIREAC, Silvia-Maria (2011). «Reflexiones sobre el conocimiento lingüístico declarado por los escolares catalanes al final de la Educación Secundaria Obligatoria». *Estudios sobre Educación: Revista Semestral del Departamento de Educación de la Facultad de Filosofía y Letras: Universidad de Navarra*, núm. 21, p. 119-137.
- HURRELMANN, K. (1994). *International handbook of adolescence*. Washington D. C.: Library of Congress.
- IDESCAT (2007). *Enquesta de consum i pràctiques culturals 2006*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- JUNYENT, Maria Carme; UNAMUNO, Virginia (ed.) (2002). *El català: mirades al futur*. Barcelona: Octaedro.
- LABOV, William (1994). *Principles of linguistic change*. Volum 1: *Internal factors*. Oxford: Basil Blackwell.

- LABOV, William (2001). *Principles of linguistic change*. Volum II: *Social factors*. Oxford: Basil Blackwell.
- PUJOLAR, Joan [et al.] (2010). *Llengua i joves: Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- ROSSELLÓ I PERALTA, Carles de (2003). «Catalan or Spanish? Language choice from home to school». A: SAYAHI, L. (ed.). *Selected Proceedings of the First Workshop on Spanish Sociolinguistics*. Somerville, MA, EUA: Cascadilla Proceedings Project, p. 30-42. Disponible en línia a: <<http://www.lingref.com/cpp/wss/1/index.html>>.
- (2010). *Aprendre a triar. L'adquisició de les normes d'ús i alternança de codis en l'educació infantil*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana. Disponible en línia a: <<http://www.tesisenred.net/handle/10803/21625>>.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA (2008). *La segregació escolar a Catalunya*. Informe extraordinari. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.
- SOLÀ, Joan (2003). *Ensenyar la llengua*. Barcelona: Empúries.
- SUBIRATS, Marina (2002). «Els trets lingüístics». A: GINER, Salvador (dir.). *Enquesta de la regió de Barcelona 2000*. Barcelona: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona: Diputació de Barcelona.
- (2010). «Els trets lingüístics de la població metropolitana». *Papers*, núm. 52 (setembre), p. 78-90. [Monogràfic dedicat a la societat metropolitana de Barcelona]
- (2012). *Barcelona, de la necessitat a la llibertat: Les classes socials al tombant del segle XXI*. Barcelona: L'Avenç.
- TURELL JULIA, Maite (2003). «El temps aparent i el temps real en estudis de variació i canvi lingüístic». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* (tardor), p. 1-11. Disponible en línia a: <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm03tardor/docs/turell.pdf>>.
- VILA, Ignasi (2005). «Cohesió social i llengua catalana: raons per fer del català la llengua vehicular del sistema educatiu de Catalunya». Ponència presentada a les Segones Jornades «Llengua i ensenyament». Grup Català de Sociolingüística i Centre Universitari de Sociolingüística. (Barcelona, 25 novembre).
- VILA I MORENO, F. Xavier (1996). *When classes are over. Language choice and language contact in bilingual education in Catalonia. Proefschrift aangeboden tot het behalen van de graad van Doctor in de Taal*. Tesi doctoral. Facultat de Lletres i Filosofia de Brussel·les.
- (1998). «El model de conjunció en català: impacte sobre les normes d'ús lingüístic». A: ARNAU, J.; ARTIGAL, J. M. (ed.). *Els programes d'immersió lingüística: Una perspectiva europea*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 381-390.
- (2004). «De l'ús al coneixement: algunes reflexions sobre la promoció de la llengua al sistema educatiu». A: VALLVERDÚ, F. (ed.). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Vic: 17 i 18 d'octubre de 2003*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Vic: Universitat de Vic: Ajuntament de Vic, p. 149-177.
- (2005). «Els usos lingüístics interpersonals fora de la llar. Els usos lingüístics en general». A: TORRES, Joaquim (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística. p. 109-170.
- (2012). «Algunes bases per a la recerca sociolingüística en sentit ampli». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.). *Posar-hi la base: Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Xarxa CRUSCAT.

- VILA I MORENO, F. Xavier; SOROLLA VIDAL, Natxo (2011). «Capítol 5: Les llengües en els usos interpersonals i en el consum mediàtic i cultural». A: *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: Anàlisi*. Volum 1: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística. p. 101-135. Disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.
- VILA I MORENO, F. Xavier; VIAL I RIUS, Santi (2000). *Informe «Escola i ús»: Les pràctiques lingüístiques de l'alumnat de 2n nivell de cicle superior d'educació primària de Catalunya en situacions quasi espontànies*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.